

paikoin käyttää. Aineiston perusteellinen analyysi osoittaa, että sijamainen *ka*-muoto näyttää pyrkivän erikoistumaan instrumentaalisin käyttöyhteyksiin (vallaten samalla alaa adessiivilta) ja postpositiorakenne puolestaan komitatiivisiin yhteyksiin. Virossa asuvilla puhujilla *ka*-komitatiivi on lainaa virosta tai suorastaan koodinvaihtoa.

Ossi Kokon väitöskirja on otteeltaan painunut ja rakenteeltaan johdonmukainen tutkimus. Lopun suppeahkoissa luvuissa 9 ja 10 tekijä kokoaa vielä yhteen tutkimuksensa keskeiset tulokset ja valaisee tarkastelua kielenpiirteitä kootusti aineistonsa puhujaryhmittäin. Tärkeimmät tutkimustulokset löytyvät kuitenkin laajoista analyysiluvuista 6, 7 ja 8. Aineiston käsittely on yleisesti ottaen tarkkaa, yksityiskohtaista ja erilaiset selitysvaihtoehdot monipuolisesti huomioon ottavaa. Jos tarkasteltavan piirteen esiintymämäärät ovat tapauksittain niin pienet, että ne eivät välttämättä anna oikeaa kuvaa ilmiöstä tai sen yleisyys-suhteista, tämä on asianmukaisesti tuotu esiin.

Kokko osoittaa vankkaa asiantuntemusta variaationanalyysissa, kielihistoriassa ja kielimaantieteessä. Hieman epävarmumalla pohjalla on paikoin tarkastelun muu lingvistinen puoli, kuten esimerkiksi kytkennät variaation ja muutosten erilaisiin lingvistisiin syihin, syntaktisten ja semanttisten ilmiöiden kuvaus ja niihin liittyvien termien käyttö.

Ossi Kokon tutkimusasetelma ja -aineisto on poikkeuksellisen kiinnostava: harvoin tutkijalla on levittää tutkimusyhteisön silmien eteen näin runsaan monimuotoisen ja samalla hiipuvan kielen kohtaloa ja siihen johtaneita syitä kaunistelemattomasti esiin tuova aineisto. Mielestäni Kokon työssä erityisen ansiokasta on inkerinsuomen aineiston käsittely sosiolingvistisin menetelmin sekä Inkerin kielikontaktien ja menneen ja nykyisen kielitilanteen monipuolinen selvittely. ■

VESA KOIVISTO

Sähköposti: vesa.koivisto@helsinki.fi

TUTKIMUS VARHAISEN LAPSENKIELEN MORFOSYNTAKTISESTA KOMPLEKSISUUDESTA

Lea Nieminen *A complex case. A morphosyntactic approach to complexity in early child language.* Jyväskylä Studies in Humanities 72. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2007. 296 s. ISBN 978-951-39-2840-7.

Lea Niemisen väitöskirja käsittelee sitä, miten varhaisessa lapsenkielessä morfosyntaksi kehittyy rikkaammaksi eli miten lapsenkielen rakenteellinen kompleksisuus kasvaa. Niemisen tutkimusaineisto käsittää 40 keski-suomalaiselta lapselta kahden ja puolen vuoden iässä tehtyjä nauhoitteita, joista lopullisessa analyysissä on kultakin mukana 80 eniten morfeemeja sisältänyttä ilmausta.

Nieminen on asettanut työssään kolme kysymystä: 1. Kuinka morfosyntaktinen kompleksisuus rakentuu lasten spontaanissa puheessa? 2. Eroavatko dysleksiariskilapset ja heidän verrokkinsa toisistaan, kun tarkastelun kohteeksi otetaan morfosyntaktisten rakenteiden kompleksisuus? 3. Miten tavanomaiset kompleksisuusmittarit kuten MLU ja IPSyn kuvastavat rakenteellista kompleksisuutta?

▷

Johdannoksi aiheeseen, ennen itse aineistoon ja yksityiskohtaisiin tutkimustodeihin perehtymistä, Nieminen tarkastelee ensin laajasti ja yleisesti kompleksisuuden käsitettä ja sitten erityisesti morfosyntaktista kompleksisuutta kielenomaksumisen näkökulmasta. Ensimmäiseen tutkimuskysymykseensä vastatakseen Nieminen käyttää aluksi vakiintuneita kansainvälisiä mittareita eli MLU-arvoja ja IPSyn-pisteitä, mutta joutuu toteamaan niiden suoraviivaisuuden ja alkaa kehittää omaa tutkimusmenetelmäänsä, ilmausanalyysia.

Perinteinen MLU (*mean length of utterance* eli IKP, ilmauksen keskipituus) on luku, joka kertoo kuinka monta morfeemia (alun perin: montako sanaa) tietyn aineiston ilmauksissa keskimäärin on, ja IPSyn (*index of productive syntax*) antaa pisteitä sillä perusteella, minkä verran erilaisia morfosyntaktisia rakenteita kielenkäytössä esiintyy. Ne korreloivat yleensä hyvin keskenään, myös Niemisen aineistossa vahvasti ($r = .92$). Mutta osoittautuu, että kun koko aineiston sijasta tarkastellaan tiettyjä alaryhmiä, korrelaatio ei olekaan yhtä vahva. Siten esimerkiksi niillä lapsilla, joiden MLU-arvot olivat niinkin lähellä toisiaan kuin välillä 3,688–4,388, IPSyn-pisteet vaihtelivat peräti 42:n ja 68:n välillä. Vastaavasti toisen lapsiryhmän keskenään hyvin läheisiä MLU-arvoja 6,050–6,350 vastasivat IPSyn-pisteet laajalla välillä 62–84. Kolmannessa ryhmässä mittareiden osat olivat vaihtuneet niin, että lavealla välillä 3,688–6,350 vaihtelevia MLU-arvoja vastasivat IPSyn-pisteet suppealla välillä 60–70. Näistä kolmesta mainitut arvot saaneesta ryhmästä Nieminen muodosti tutkimusaineistonsa alaryhmät A, B ja C, joiden kunkin tuotoksia hän analysoi ilmausanalyysin avulla lähtökohtanaan viisi hypoteesia morfosyntaktisen kompleksisuuden kehittymisestä lasten tuotoksissa. Nämä hypoteesit voidaan esittää seuraavasti tiivistettyinä:

1. Kun pieni morfeemimäärä yhdistyy vähäisiin rakenneresursseihin (ryhmä A osin), ilmauksissa on elaborointia vain vähän ja samoja syntaktisia keinoja käytetään toistuvasti.

2. Kun pieni morfeemimäärä yhdistyy kohtalaiseen rakenneresursseihin (ryhmä A osin), ilmauksissa on elaborointia vain vähän mutta keinot vaihtelevat ilmauksesta toiseen.

3. Kun suuri morfeemimäärä yhdistyy runsaisiin rakenneresursseihin (ryhmä C), lauseissa on pitkälle elaboroituja komponentteja, ja morfosyntaktinen kompleksisuus on huomattavaa sekä syntagmaattisesti että paradigmaattisesti.

4. Kun vaihteleva morfeemimäärä yhdistyy vakiintuneeseen resurssimäärään (ryhmä B), rakenteellinen kompleksisuus kasvaa yhdistelemällä enemmän resursseja ilmauksissa.

5. Rakenteellinen kompleksisuus kasvaa asteittain, ja se ilmenee MLU:n ja IPSynin arvojen kasvuna vuorotellen. Kielen kehityksen edetessä lapsi nimittäin ensin tuottaa lyhyitä ilmauksia ja käyttää vaihtelevia rakenneresursseja, mutta pian hän oppii yhdistelemään näitä resursseja, jolloin kerroksellisuus lisääntyy ja samalla ilmausten keskipituus kasvaa. Sitten lapsi oppii taas uusia rakenteita, mutta tuolloin ilmausten pituus ei enää paljoa kasva, vaan uudet resurssit lisäävät ilmausten kompleksisuutta.

Niemisen väitöskirjan toinen tutkimuskysymys koskee dysleksian ja morfosyntaktisen kompleksisuuden yhteyksiä. Aineiston 40 lapsesta 20:llä on geneettinen dysleksiariski, 20 muuta kuuluu verrokki-ryhmään. Nieminen tarkastelee kriittisesti kolmea hypoteesia dyslektikkojen ja verrokkien välisten syntaktisten taitoerojen selittämiseksi: Syntaktisten perustaitojen

puutteita on esitetty yhdeksi selitykseksi, mutta tällaisia puutteita ei löytynyt aineiston dysleksiariskilapsilta. Lyhytkestoisen muistin rajoituksia on esitetty toiseksi selitykseksi ja siitä löytyikin viitteitä, mutta lisätutkimus olisi tarpeen asian varmistamiseksi. Morfosyntaktisen elaboroinnin analyysi sen sijaan paljasti selviä eroja ryhmien välillä. Näihin eroihin ei pääse käsiksi IPSyn avulla, koska se ei rekisteröi rakenteiden kontekstia, eikä MLU:n avulla, koska se mittaa yksinomaan ilmauksen lineaarista pituutta.

Niemisen kolmas tutkimuskysymys on metodologinen ja koskee sitä, mitä MLU ja IPSyn tarkkaan ottaen mittaavat. MLU mittaa lineaaristen yksikköjonojen määrää ilmauksissa, joten rakenteiden kompleksisuus ei välttämättä näy MLU-arvossa. IPSyn taas tekee inventaarion kielenkäyttäjän rakenteellisista resursseista mutta ei mittaa sitä, miten näitä resursseja yhdistellään toisiinsa — siten se ei erota juuri tietyt rakenteet oppinutta lasta toisesta, joka muodostaa vastaavista rakenteista kompleksisia ilmauksia. Kuitenkin yhdessä käytettyinä ja toisiinsa suhteutettuina nämä kaksi vakiin-

tunutta lapsenkielen kehityksen mittaria ovat hyvin käyttökelpoisia, kuten ilmenee siitäkin, että Niemisen edellä mainitut viisi hypoteesia näiden kahden mittarin yhteistoiminnasta osoittautuvat pääpiirteissään oikeiksi.

Lea Niemisen väitöskirja on metodologisesti kiinnostava puheenvuoro varhaisen lapsenkielen rakenteellisen kompleksisuuden tutkimisesta. Nieminen ei tyydy vain käyttämään vakiintuneita mittareita, vaan kehittää niiden täydennykseksi uuden ilmausanalyysin, joka ei pelkästään anna numeroarvoja vaan jonka avulla on mahdollista saada tähänastista vivahteikkaampi kokonaiskuva kielen moniulotteisen rakenteellisen kompleksisuuden kehittämisestä. Niemisen menetelmän uskoisi kiinnostavan myös ulkomaisia tutkijoita, ja kansainvälisellä tutkijayhteisöllä onkin mahdollisuus tutustua tämän perusteellisen tutkimuksen hedelmiin heti tuoreeltaan, koska Niemisen väitöskirja on ilmestynyt englanninkielisenä. ■

KLAUS LAALO

Sähköposti: klaus.laalo@uta.fi

KUVA TARKENTUU

Satu Grünthal ja Elina Harjunen (toim.) *Näköaloja äidinkieleen ja kirjallisuuteen*. Tietoliipas 217. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007. 234 s. ISBN 978-951-746-919-7.

Takakansitekstinsä mukaan SATU GRÜNTHALIN ja ELINA HARJUSEN toimittama artikkelikokoelma *Näköaloja äidinkieleen ja kirjallisuuteen* »avaa näköaloja siihen, mitä annettavaa tuoreella kielen- ja kirjallisuudentutkimuksella sekä kasvatustieteellä on äidinkielen ja kirjallisuuden opetukselle ja tutkimukselle.» Kirja lunastaa lupauksensa komeasti. Se on erinomainen ja

ajatuksia herättävä esitys äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineeseen liittyvistä ajankohtaisista teemoista ja tutkimuksesta.

Äidinkieli ja kirjallisuus koulujen oppiaineena kattaa suuren alueen ihmisen toiminnasta. Suomessa aineella on kuitenkin suhteellisen vähän opetustunteja. Kaikkien aineiden opettajilla on todennäköisesti vahva vakaumus oman aineensa tärkeydestä,

▷